

Strategi for bygder og byers kulturmiljø

Høringsuttalelse fra Arendal kommune

Dato: 28.5. 2025

Bakgrunn

Riksantikvaren har fått i oppdrag fra Regjeringen å utarbeide bevaringsstrategier, for å fornye og samordne offentlige virkemidler. Bevaringsstrategier er et av hovedgrepene for kulturmiljøfeltet i Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold*.

Bevaringsstrategiene skal tilrettelegge for at kulturminner, kulturmiljøer og landskap blir bevart og brukt som en ressurs i samfunnsutviklingen.

Bevaringsstrategien for bygder og byers kulturmiljøer skal bidra til bærekraftig utvikling i bygdene og byene og er foreslått med deltemaer og prioriterte områder som er valgt ut fordi det knyttet seg særskilte utfordringer og muligheter til områdene:

Deltema 1: Stedets identitet og særpreg

Deltema 2: Der vi møtes

Deltema 3: Der vi bor

Riksantikvaren ber om innspill til utfordringsbildet, avgrensning av strategien og deltemaene.

Innspill fra Arendal kommune

Arendal kommune takker først og fremst for invitasjonen til å komme med innspill til bevaringsstrategien. Alle kulturminner- og kulturmiljø ligger i en kommune, og kommunene er i høyeste grad berørt.

Det er positivt at det kommer en strategi for slike kulturmiljøer, som viser en nasjonal retning for arbeidet med kulturmiljøer som kommunene kan etterstrebe/ se hen til i arealplanlegging og kulturutøvelse.

Kommunen bemerker innledningsvis at språkbruk og oppsett er i overkant teoretisk og generell, noe som kan bidra til å skape avstand til kommunene. Det kan virke som om dokumentet er ment for Riksantikvarens interne bruk. Det er vanskelig å få tak i hva som er målet med strategien, og hvilke forventninger Riksantikvaren har til kommunene.

Det er positivt at det er gitt en historisk gjennomgang og beskrivelse av bygder og byer, slik at hver av høringspartene kan relatere strategien til noe konkret og kjent i sitt område.

Planavdelingen og kulturnettverket har sammen sett på forslaget, og har følgende innspill:

Avgrensningen

Riksantikvaren har allerede lansert en strategi for kystens kulturmiljøer. I Arendal kommune er det mange uthavner og tett trehusbebyggelse langs sjøen, som naturlig faller inn under denne kategorien. Vi har også noen mindre bygdesamfunn. Disse har fått mindre oppmerksomhet i bevaringssammenheng. En strategi rettet mot dette tema, kan bidra til å få frem mer kunnskap om de få bygdene vi har i kommunen.

Kommentarer til deltemaene

Videre følger noen kommentarer til deltemaene:

Deltema 1: Stedets identitet og særpreg

Tema er særlig relevant for planmyndigheten i Arendal kommune. Utfordringen er å formidle bekymring for identitetstap for utbyggere, høringsparter og beslutningstakere i plan- og byggesaker.

I vår kommuneplan er alle kulturmiljøene omfattet av hensynssone H570 – kulturmiljø. Dette er ganske innarbeidet hos våre erfarne utbyggere. Utfordringene dukker opp i grenseområder til bevaringssoner, eller om det ønskes endringer på bygninger som ikke har særlig høy alder, der det ikke er innlysende at det skal tas slike hensyn. Dette kan føre til endring av randsonene som går på bekostning av stedsidentitet, og at de ulike historiske småstedene til slutt gror helt sammen.

Når enkeltsakene skal behandles politisk, er det naturlig nok andre forhold som blir avgjørende, slik som næringsutvikling og arbeidsplasser. Målet med strategien er å stimulere til at kulturarven skal brukes som en ressurs i samfunnsutviklingen. Det er påvist i rapporter at det å bygge på kulturarven i utviklingsprosjekter kan gi økonomisk gevinst. Dette bør beskrives litt i strategiene.

- Disse utfordringene er greit beskrevet i forslaget.

Deltema 2: Der vi møtes

Det vises til innsatsområdene der det bl.a. er listet opp urfolk og nasjonale minoriteter.

Arendal kommune vil da særlig nevne ulike samlingssteder benyttet av «*de båtreisende*», romanifolket som reiste sjøveien. Slike samlingssteder er dårlig dokumentert, men det er stedsnavn som indikerer at gruppen benyttet stedene. Det er ikke dermed sagt at dette var samlingsplasser, det kan like gjerne være de fastboende som har satt navnet på stedet. Det finnes ikke fysiske kulturminner i geografien etter dette, men flere skriftlige kilder kan undersøkes.

Arendal kommune har «*de båtreisende*» som et av fire tema i vår kulturminneplan, der et av tiltakene er å registrere slike steder og vi ønsker å videreføre arbeidet.

- I bevaringstrategien bør denne innfallsvinkelen komme bedre frem.

Deltema 3: Der vi bor

Når kulturmiljøer, natur og strandlinje skal bevares, er det ikke mye arealer igjen å bygge på. Boligområdene fra etterkrigstiden gir imidlertid et godt potensial for fortetting. Utfordringene ligger i å finne frem til en bebyggelsesstruktur som bygger på den opprinnelige, slik at ikke feltets godt etablerte særpreg og identitet blir dramatisk forandret. Samtidig må utnyttelsen være høy for å imøtekomme behov for boliger.

En typisk utfordring er når en privat huseier ønsker å fortette en enkelt tomt midt i et felt, såkalt eplehagefortetting. På grunn av behovet for boliger vil ikke kommunene vegre seg for å ta et slikt forslag til behandling. Dersom det skal oppføres nye boligbygg i eksisterende boligområder skal nybygg som en hovedregel tilpasses eksisterende bebyggelse for en estetisk helhet. Utfordringen er at det kan være ulikt syn på dette blant alle de involverte, overordna myndigheter, administrasjon, politikere, naboer og utbyggere.

- Den foreslåtte strategien støtter opp om det overordna planarbeidet som gjøres i Arendal kommune.

Medvirkning

Riksantikvaren opplyser at det allerede har vært gjennomført en innspillsrunde og en høring av berørte aktører. Så vidt Arendal kommune forstår er det bare myndigheter, foreninger og andre som allerede har kulturminner og kulturmiljø som fag eller interessefelt som har deltatt. Det er først nå i den formelle høringsrunden at kommunene ved sine folkevalgte får mulighet til å uttale seg. Strategien er altså kun kulturmiljøfaglig forankret, ikke politisk.

Kommunen vil bemerke dette som en svakhet med det utarbeidede forslaget. Resultatet vil være at strategien ikke blir forankret i kommunene, men vil oppfattes som et forsøk fra overordna myndighet til å gripe inn i kommunens egen kulturvernpolitikk.

Frivillige organisasjoner er nevnt som aktør. I Arendal kommune er historielag og Fortidsminneforeningen lokallag Aust-Agder viktige høringsparter i plansaker, der vern er et tema. De kan ofte bidra med viktig informasjon, som kan være avgjørende å få frem til beslutningstakerne i bevaringssaker. Slike frivillige organisasjoner er viktige aktører når det gjelder formidling av den lokale kulturhistorien, både når det gjelder byutviklingen og videreføring av kulturarv og identitetsbygging.

- Betydningen av frivilligheten bør løftes enda tydeligere frem.

Oppsummering

Utfordringene med steders identitet og særpreg er greit beskrevet i den foreslåtte strategien. Under deltema 2 og med henvisning til innsatsområdet minoriteter bør historiene om steder der «de båtreisende» samlet seg, og som ikke er synlig i terreng eller bygningsmiljø i dag, komme bedre frem.

Den foreslåtte strategien støtter ellers opp om det overordna planarbeidet som gjøres i Arendal kommune når det gjelder fortetting og hensynet til særpreg i boligområder fra etterkrigstiden.

Arendal kommune håper strategien kan komme til nytte i vårt arbeid med å bevare Arendals særpreg og identitet for fremtiden, men bemerker at strategienes språkbruk og oppsett kan være egnet til å skape avstand til lokaldemokratiet.

Arendal kommune mener at strategien bør justeres og tydeliggjøres i forhold til høringsuttalelsen over.

Arendal, 28. mai 2025